

SURA ET-TEKĀSUR: OSUDA LJUDSKE POHLEPE

Almir FATIĆ

UDK 28-23
DOI:

SAŽETAK: Tekst nudi tefsir sure Et-Tekāsur na bosanskom jeziku. Sura Et-Tekāsur je stotinu druga kur'anska sura; ima osam ajeta. Riječ *et-tekāsur*, po kojoj je sura dobila ime, nalazi se u prvom ajetu. Ashabi Muhammeda, a.s., nazivali su je *El-Makbera*. U klasičnim komentarima Kur'ana uglavnom se konstatira da je, prema konsenzusu islamskih učenjaka, objavljena u Mekki. Riječ *tekāsur* u sebi nosi tri značenjske ideje: 1) želju da se ima što više i više; 2) međusobno natjecanje u namjeri da se ima više od drugih i 3) hvalisanje činjenicom da imamo ili posjedujemo više od drugih. Ova želja za *imanjem više* vjerovatno spada u stvari koje su zajedničke svim ljudima bez obzira na njihovu religijsku ili neku drugu pripadnost. Nakon uvodnih napomena, govori se o semantičkoj povezanosti sure Et-Tekāsur sa surom El-Kāri'a, a potom slijedi tumačenje svakog ajeta sure Et-Tekāsur; na kraju su istaknute određene tefsirske poente.

Ključne riječi: tefsir, sura Et-Tekjasur, pohlepa, imetak, moral

Uvod

Sura Et-Tekāsur je stotinu druga kur'anska sura; ima osam ajeta. Riječ *et-tekāsur*, po kojoj je sura dobila ime, nalazi se u prvom ajetu. Ashabi Muhammeda, a.s., nazivali su je *El-Makbera* (Ibn Hadžer). U klasičnim komentarima Kur'ana uglavnom se konstatira da je, "prema konsenzusu islamskih učenjaka" (Ibnu l-Dževzi), objavljena u Mekki, te da "u vezi s tim nema razilaženja" (Ibn Atijje). No da razilaženje ipak postoji dokazuje

Sujūtī u svom *Itkānu* (1/69-70), koji će prvo istaknuti činjenicu da je najpoznatije mišljenje da je Et-Tekāsur mekkanska sura, međutim, njezina okolnost objavljivanja, kaže on, ukazuje na to da je ona medinska, što je, prema njemu, *muhtār* – odabrano mišljenje. I imam Buhāri je smatrao da je Et-Tekāsur medinska sura.

U prilog svom mišljenju Sujūtī navodi nekoliko argumenta: 1) Ibn Ebī Hātīm od Ibn Burejdea prenosi da je sura Et-Tekāsur objavljena o dva ensarijska plemena koja su se međusobno

hvalisala...;¹ 2) od Katādea se prenosi da je ona objavljena o jevrejima;³ Buhāri prenosi od Ubejja b. Ka'ba da je rekao: "Mislili smo da je ovo iz Kur'ana, tj. 'Kada bi čovjek imao jednu dolinu zlata...' dok nije objavljeno *Elhākumu t-tekāsur*"; 4) Tirmizi bilježi Alijinu izreku: ما زلنا نشك في عذاب القبر حتى نزلت *Imali smo sumnjeju kabursku kaznu sve dok nije objavljena sura Et-Tekāsur.*³ "Kaburska kazna spominjala se jedino u Medini, kako se to navodi u vjerodostojnom hadisu u kazivanju o jednoj jevrejki."⁴

¹ Ibn Abī Hātīm prenosi da je Ibn Burayda rekao: "Sura al-Takāthur objavljena je o dva ensarijska plemena: Banū Hāritha i Banū al-Harth, koja su se međusobno hvalisala i nadmetala. Jedni drugima hvalili su se svojim živima, a zatim i mrtvima, pokazujući na kaburove. Tim povodom je Uzvišeni objavio: *Alhākum al-takāthur hattā zurtum al-maqābir*" (Suyūtī, *Lubāb al-nuqūl fi asbāb al-nuzūl*, Dār al-kutub al-'ilmiyya, Bejrut, s.a., 215-216).

² Nastavak hadisa glasi: "...poželio bi da ima dvije, a njegova usta neće napuniti ništa

drugo osim prašine. A Allah prima pokajanje onoga ko se pokaje" (v. *Sabihu-l-Buhari – Buharijeva zbirka hadisa*, Visoki saudijski komitet, Sarajevo, 2009, 4/592). – Ovaj hadis uzima se kao argument da je sura al-Takāthur medinska zato što je Ubayy b. Ka'b postao musliman u Medini.

³ Suyūtī navodi od Ibn Jarīra da je Alija rekao: "Imali smo sumnje u kabursku kaznu sve dok nije objavljeno *Alhākum al-takāthur* do *thumma kallā sa'fa ta'lamūn*, tj. za kabursku kaznu" (*Lubāb al-nuqūl*, 216).

⁴ Mesruk prenosi da je kod Aiše, r.a., unišla

jedna jevrejka i spomenula kabursku kaznu, pa joj je Aiša rekla: "Allah te sačuvao kaburske kazne!" Kasnije je Aiša pitala Božijeg Poslanika, a.s., za kaznu u grobu i on joj je rekao: – "Da, kazna u grobu ima." – Aiša, r.a., je još rekla: "I nisam poslije toga vidjela Božijeg Poslanika, a.s., da je klanjao ma koji namaz, a da u njemu nije molio Allaha za spaseenje od kaburske kazne" (*Sabihul-Buhari – Buharijina zbirka hadisa*, prijevod i komentar Hasan Škapur, Druga knjiga, Prijedor, 1975, 390-391).

Pored Katādeove predaje o jevrejima,⁵ Vāhidi navodi da su Mukātil i Kelbī rekli: “Ova sura je objavljena o dvije familije Kurejšija: Benū Abdi Menāf i Benū Sehm, čiji su se prvaci i velikaši sporili oko toga ko je brojniji. Pripadnici BenūAbdi Menāfa su rekli: ‘Mi imamo više prvaka, velikaša i pripadnika.’ Pripadnici Benū Sehma su kazali to isto. A kad se pokazalo da je familija BenūAbdi Menāfa brojnija, pripadnici Benū Sehma rekoše: ‘Hajdemo da prebrojimo i mrtve!’ Tad su posjetili mezarje i izbrojali mrtve te, na kraju, ustanovili da je familija Benū Sehmabrojnija, jer je bila brojnija u predislamskom dobu.”⁶ Na osnovu ove predaje zaključuje se da je sura Et-Tekāsūr objavljena u Mekki.

Kako uskladiti ova dva mišljenja, odn. koje mišljenje je pretežnije ili odabranije? Odgovor na ovo pitanje ponudio je Mevdūdī (u. 1979) kroz kritičko analiziranje gore navedenih predaja kod Sujūtija. Mevdūdijevu analizu prenosimo u sažetoj i interpretativnoj formi.

Prvo, Sujūtijeva predaja od Ibn Burejdea – imajući da umu praksu ashaba u vezi sa povodima objavljivanja Kur’ana – ne dokazuje da je sura Et-Tekāsūr i objavljena u Medini, ali dokazuje da je ona, zapravo, u potpunosti *primijenjena* na slučaj dva ensarijska plemena koja se spominju. Isto ovo može se kazati i za predaju Katādea. Što se tiče tvrdnje Ubejja b. Ka’ba, ona ne ukazuje na to u kom smislu su ashabi smatrali navedeni Poslanikov hadis dijelom Kur’ana. Teško je povjerovati da su ga smatrali kur’anskim ajetom budući da su ashabi bili duboko svjesni svake kur’anske riječi. Moguće je da su ga smatrali nečim što je derivirano ili zasnovano na *sadržaju* Kur’ana. Također, Ubejjova predaja može značiti da su ashabi koji su u Medini postali muslimani, suru Et-Tekāsūr prvi put

su čuli upravo tada i pomislili da je ona tada i objavljena, a onda Poslanikov hadis razumjeli u smislu da je on deriviran iz te sure.

Pogrešno je tvrditi, smatra Mevdūdī, da se u mekkanskim surama ne spominje kaburski azab (kazna, patnja, muka). Naprotiv, “on(a) se spominje na mnogim mjestima tako jasno da nema mjesta za takvu sumnju”, npr. u: El-En’ām: 93, En-Nahl: 28, El-Muminūn: 99-100, El-Mu’min: 45-46. Sve ove sure su mekkanske.” Prema tome, ako bilo šta dokazuje hazreti Alijina izreka, ona dokazuje da je sura Et-Tekāsūr objavljena prije objavljivanja navedenih mekkanskih sura i njezino objavljivanje je otklonilo sumnje ashaba u pogledu kaburske kazne.”⁷

I zato nije slučajno što se velika većina komentatora Kur’ana slaže da je sura Et-Tekāsūr objavljena u Mekki, a s obzirom na njezin sadržaj i stil, spada u red ranih mekkanskih sura. Objavljena je poslije sure El-Kevser, kao šesnaesta sura po rasporedu objavljivanja (Ibn Džuzejj, Bintu š-Šāti’).

Povezanost sa surom El-Kāri’a

Semantičku povezanost (*munāsebe*) sure Et-Tekāsūr sa surom El-Kāri’a Burhānuddīn el-Bikā’ī (u. 1480) u svom *Nazmu d-dureru* vidi u tome što u suri El-Kāri’a Uzvišeni govori da će Onna Sudnjem danu ljude podijeliti, shodno njihovim djelima, na sretne, koji će ući u Džennet, i nesretne, koji će ući u Vatru, dok suru Et-Tekāsūr započinje objašnjenjem uzroka ulaska nesretnih u Vatru...⁸ Ibn Adžibe (u. 1089), pak, veli da “nakon što je Uzvišeni spomenuo strahote Sudnjega dana [u suri El-Kāri’a], slijedi navođenje onoga što ljude odvraća od pripremanja za taj Veliki dan.”⁹ Drugim riječima, sure El-Kāri’a i Et-Tekāsūr su tematski povezane i značenjski komplementarne.

1. Elhākumu t-tekāsūr (أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ)

Prvi ajet sure Et-Tekāsūr vrlo koncizno objašnjava razlog ulaska *nesretnih u Vatru užarenu* ili, pak, ono što ljude odvraća od pripremanja za Sudnji dan. Glagol *elhā* (ألهي) znači: ostaviti, napustiti, zaboraviti, okaniti, zanemariti, obuzeti (Muftić, 1368). Navedeni glagol deriviranje iz riječ *lehv* (لهب), koja jednostavno znači zabava, razonoda, i koja je kur’anski termin.⁹ Kaže se *كذألهاء* (*elhāhu kezā*) u značenju “to i to ga je zaokupilo/odvratilo od onoga što mu je važnije” (*šegalehu ‘ammā huve ehemmu ilejh*).¹⁰ Znači, *lehv* je sve ono što čovjeka toliko okupira u mjeri da on postane potpuno neosjetljiv za važnije stvari u životu. U tom smislu imamo sljedeći ajet: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا تُلْهِكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ O, vi koji vjerujete, neka vas ne zabave imanja vaša i djeca vaša od spominjanja Allaha!¹¹ Kontrastivnim čitanjem ovog ajeta sugerira se da *imanja i djeca* ljude treba da podstiču na *spominjanje Allaha*, a ne da ih u tome ometaju, kao što se u drugom ajetu ističe: رَجَالٌ لَا تُلْهِهُمْ تِجَارَةٌ وَلَا تَبِيعَةٌ ذَكَرَ اللَّهُ ...ljudi koje ne ometaju kupovina i prodaja da Allaha spominju.¹² Prema tome, *imanje*, sticanje i zarađivanje ne smiju nas odvrćati ili udaljavati od onoga što je važnije od njih!

Tekāsūr i njegove forme

Riječ *tekāsūr* derivirana je iz riječi *kesretun* (mnoštvo, veliki broj, velika količina). Spominje se dva puta u tekstu Kur’ana: u prvom ajetu sure Et-Tekāsūr i u 20. ajetu sure El-Hadīd, gdje se *tekāsūr povezuje sa imecima i djecom* (وَتَكَاتُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ), dok u suri Et-Tekāsūr, pak, nemamo tu specifikaciju.

Māverdi navodi tri mišljenja o značenju riječi *tekāsūr*: a) nadmetanje u imetku i djeci (التكاثر بالمال والأولاد); b) hvalisanje rodbinom i plemenom

al-Anbiyā’, 17.

¹¹ Rāgib Isfahānī, *Mu’jam mufradāt alfāz al-Qur’ān*, Dār al-kutub al-‘ilmiyya, Beirut, 1997, 510.

¹² Al-Munāfiqūn, 12.

¹³ Al-Nūr, 37.

⁵ “Sura je objavljena o jevrejima koji su kazali: Mi smo brojniji od tih i tih, i to ih je toliko zaokupilo da su umrli u zabludi” (Wāhidi, *Asbāb al-nuzūl*, Mu’assasa al-Halabi, Kairo, 1968, 305).

⁶ *Asbāb al-nuzūl*, 305.

⁷ <https://www.englishtafsir.com/Quran/102/index.html> (8. maj 2019.).

⁸ <https://www.altafsir.com> (9. maj 2019.).

⁹ *Al-Babr al-madīd*, Dār al-kutub al-‘ilmiyya, Beirut, 2005, 8/347.

¹⁰ V. Muhammad, 36; al-Hadīd, 20;

(التفاخر بالعشائر والقبائل) i c) okupiranost životnim potrebama i trgovinom (التشغل بالمعاش والتجارة); Rāzī kaže da je *tekāsūr* “hvalisanje mnoštvom imetka, ugledom/položajem i dostignućima” (والتكاثر التباهي بكثرة المال والجاه والمنابغ); Zamahšeri će kazati da je to “takmičenje u mnoštvu i hvalisanje njime” (التباري في الكثرة والتباهي بها); Bejdāvī kratko kaže da je *tekāsūr* بالكثرة التباهي *hvalisanje mnoštvom*.¹⁴

Može se kazati da riječ *tekāsūr* u sebi nosi tri značenjske ideje: (1) želju da se ima što više i više; (2) međusobno natjecanje u namjeri da se ima više od drugih i (3) hvalisanje činjenicom da imamo ili posjedujemo više od drugih. Ova želja za *imanjem* više vjerovatno spada u stvari koje su zajedničke svim ljudima bez obzira na njihovu religijsku ili neku drugu pripadnost!

Dakle, taj *tekāsūr* ljude zabavlja, ometa ili udaljava – ali od čega?! Nije spomenuto od čega tako da je značenje ostalo otvoreno ili apsolutno, što predstavlja stilsku markiranost u kontekstu izražavanja pokude ili osude nečega.¹⁵ Značenje bi glasilo: *Tekāsūr* vas odvraća od onoga što bi vas stvarno trebalo zanimati – pokornost Allahu i pripremanje za Ahiret.

Zbog toga *tekāsūr* uključuje sve oblike, forme i načine sticanja više sredstava, moći, ugleda, znanja i autoriteta, takmičenja sa drugima u tome kao i hvalisanje time, bez obzira na način i karakter tog sticanja. Isto tako, *tekāsūr* nije ograničen starosnom dobi, odnosi se na sve pojedince (dječije igre i igračke pokazuju *dječiji tekāsūr*: “moja je igračka bolja

od njegove/njezine”, “želim njegovu igračku”...), ali može imati i kolektivnu, društvenu ili državnu formu (npr. trka u naoružanju među državama). *Tekāsūr* kao strast i pohlepa za što većim i većim *gomilanjem* ljude udaljava od Uzvišenog Allaha, Ahireta, moralnih granica, odgovornosti i prava drugih osoba. Cilj je steći što više bogatstva pod svaku cijenu: ucjenom, prevarom, utajom, laganjem, zakidanjem prava drugih, neisplaćivanjem plaća radnicima itd. Osoba *tekāsura* ima svoj vlastiti svijet i ne interesira je ništa mimo lične koristi, interesa i zadovoljstva. Otuda osuda *tekāsura* jeste, zapravo, osuda ljudske pohlepe, gramzljivosti i materijalističkog mentaliteta, a ne sticanja, imanja i posjedovanja kao takvih.

2. Hattā zurtumu l-mekābir

(حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرِ)

U komentarima Kur’ana moguće je pronaći tri mišljenja u pogledu razumijevanja riječi *zurtumu l-mekābir*. Jedni kažu da glagol *zurtum* (od glagola *zāre* – posjetiti nekoga) ima svoje stvarno ili osnovno značenje (*ma'nā el-hakīki*), tj. oni koji su se hvalisali otišli su do kabura da posjete (zijarete) svoje umrle. Drugi kažu da se misli na preneseno značenje (*medžāz*) u smislu sjećanja na mrtve prilikom hvalisanja. Oba ova mišljenja korespondiraju povodu objave o *prebrajanju mrtvih* (Benū Abdi Menāfa i Benū Sehma). Treće mišljenje tvrdi da se pod zijaretom misli na smrt (*mevt*), što je poznata jezička praksa u arapskom; npr. za umrloga se kaže: *Zāre kabrehu* – doslovno: Posjetio je svoj kabur. Ovo treće mišljenje prihvatili

su veliki mufessiri poput Teberija, Zamahšerija i Rāzija.¹⁶

Shodno ovom trećem mišljenju, upotrebom glagola *zurtum* sugerise se da su *mekābir*¹⁷ (jednina *makbere*: grob, kabur, mezar) privremena boravišta jer pojam posjete podrazumijeva vremenski određen ili privremeni boravak kod nekoga ili u nečemu. Kao da se htjelo reći da su kaburovi privremena boravišta prije Dana proživljenja! Također, posjećivanje kaburova ili mezarja od strane živih ima snažan psihološki podsticaj u cilju udaljevanja od *tekāsura*, pa je zato preporuka da se ona često posjećuju jer “omekšavaju srca i otklanjaju ljubav prema dunjaluku” (Rāzī).¹⁸

Taberī u ovom ajetu vidi “argument za ispravnost mišljenja o postojanju kazne u kaburu (وفي هذا دليل على صحة القول بعذاب القبر) jer Uzvišeni Allah, u vidu prijetnje, kaže da će oni koje je zaokupio *tekāsūr* saznati u šta će biti bačeni čim *posjete kaburove*.”¹⁹

3. Kellā seʿfe ta'lemūn

(كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ).

4. Summe kellā seʿfe ta'lemūn

(ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ).

Kellā (doslovno: *ne, nipošto, nika-ko*) je odrična partikula (*harfu r-red' ve z-zedžr*)²⁰ koja se ponavlja, čime se maksimalno intenzivira značenje prijetnje i upozorenja. Ovo je prijetnja nakon prijetnje (وعيد بعد وعيد), kazali su Mudžāhid i Hasan el-Basrī.²¹ Poslije *kellā* dolazi još jedna partikula, *seʿfe*-partikula za izražavanje budućnosti, a koja se dominantno koristi za iskazivanje prijetnje i zastrašivanja,²² što je ovdje slučaj. Veznikom *summe*²³ aludira se na to da je druga

¹⁴ Māwardī, *al-Nukat wa al-'uyūn*, Dār al-kutub al-'ilmiyya, Bejrut, 2012, 6/330; Zamahšari, *al-Kaššāf*, Dār al-ma'rifa, Bejrut, 2005, 1218; *Tafsīr al-Fakhr al-Rāzī*, Dār al-fikr, Bejrut, 1981, 32/75; Baydāwī, *Anwār al-Tanzīl wa asrār al-ta'wīl*, Dār al-rušd, Bejrut, 2000, 3/564.

¹⁵ V. Ibn 'Ajība, *al-Babr al-madūd*, 8/348; Šawkānī, *Fath al-Qadīr*, Dār al-ma'rifa, Bejrut, 2007, 1651; Bint al-Šati', *al-Tafsīr al-bayānī li al-Qur'an al-karīm*, Dār al-ma'arif, Kairo, 1968, 197-198.

¹⁶ *Jāmi' al-bayān 'an ta'wīl āyi al-Qur'an*, Dār

al-salām, Kairo, 2007, 10/8754; *al-Kaššāf*, 1219; *Tafsīr al-Fakhr al-Rāzī*, 32/97.

¹⁷ Riječ *maqābir* je *hapax legomenon*, tj. samo se jedanput spominje u Kur'anu, ovdje u suri al-Takāthur. Riječ *qubūr* (kaburovi) spominje se pet puta, a jednina *qabr* jedanput.

¹⁸ Qurtubī je nešto više pažnje posvetio ovom pitanju u svom tefsiru: v. *al-Jāmi' li abkām al-Qur'an*, Dār l-hadīth, Kairo, 1996, 20/170-171.

¹⁹ *Jāmi' al-bayān*, 10/8754.

²⁰ Što je još jedna indikacija da je sura

al-Takāthur mekkanska jer je upotreba čestice *kallā* karakteristika mekkanskih sura!

²¹ Qurtubī, *al-Jāmi' li abkām al-Qur'an*, 20/172; Šawkānī, *Fath al-Qadīr*, 1651.

²² Suyūti, *al-Itqān*, 1/496.

²³ *Summe* u ovom kontekstu nema ono značenje koje ima kod lingvista, tj. za vremenski slijed radnje (*al-tarākhi*); ono je ovdje zbog naglašavanja upozorenja, kao kada onome kome daješ savjet kažeš: Kažem ti, i opet ti kažem: Ne čini tako! (Zamahšari, *al-Kaššāf*, Bint al-Šati', *al-Tafsīr al-bayānī*, 202).

prijetnja veća od prve, a ponovljenim *kellā sevfe* naglašava se krajnja ozbiljnost te prijetnje. U oba ova ajeta ispušten je objekt glagola *ta'lemūne* "zbog toga što se ovim načinom intendira zastrašivanje (*tehvīl*), pa bi slušalac sâm trebao zamisliti ono što njemu pada na pamet."²⁴ Prošireno značenje koje se nadaje jeste sljedeće: *Tekāsūr* koji vas zaokuplja nipošto nije nešto dobro za vas, i to ćete ubrzo saznati (*sevfe ta'lemūn*). I opet, zbilja (*summe*), nikako nije dobar za vas, to ćete ubrzo saznati.

U komentarima Kur'ana nalazimo na specifikiranje prijetnje u ova dva ajeta: jedni kažu da je prva prijetnja, u trećem ajetu, upućena nevjernicima, dok u četvrtom ajetu nije posrijedi prijetnja, nego obećanje vjernicima; drugi kažu da se prva prijetnja ostvaruje prilikom smrti, a druga pri ispitivanju u kaburu; treći vele da se u trećem ajetu misli na kabursku kaznu, a u četvrtom na kaznu na Ahiretu.²⁵

5. *Kellā lev ta'lemūne 'ilme l-jekīn* (كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ)

Klasični komentatori Kur'ana jednoglasni su da je u ovom petom ajetu sure Et-Tekāsūr ispušten *odgovor* (*dževāb*: glavna rečenica) na pogodbenu partikulu *lev*, tako da implicitno značenje glasi: *Ne valja tako! Kada biste samo znali pouzdanim znanjem, odvratili biste se od hvalisanja i nadmetanja i pripremali biste se za Ahiret.* I

zato sugerišu da se pri čitanju/učenju treba stati na kraju ovoga ajeta, tj. na riječi *jekīn*. Rāzī konstatira: "Učenjaci su saglasni da je *odgovor* na zavisnu rečenicu izostavljen te da ajet koji slijedi nije taj *odgovor*... jer da je taj ajet *odgovor*, onda bi se podrazumijevalo da se viđenje (Džehīma) neće dogoditi, što je pogrešno" (32/78).

Neki savremeni komentatori Kur'ana, kao što su Bintu š-Šāti' (u. 1998) i Amin Islahi (u. 1997), ne prihvataju ovu argumentaciju. Suština razilaženja počiva u razumijevanju pogodbene partikule *lev*. Većina gramatičara kaže da ona izražava "zajedno odricanje uvjetne i glavne rečenice" (*imtinā'u š-šart ve imtinā'u l-dževāb džemī'an*), tj. sadržaj druge, glavne rečenice (*dževāb*) negira se negativnim značenjem prve, zavisne rečenice (*šart*).²⁶

Navodeći ove ajete sure Et-Tekāsūr: كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ﴿٥﴾ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ﴿٦﴾ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتَسْأَلَنَّ بِمِثْلِ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ بِئِنَّكَ أَنتَ الْكَافِرُ ﴿٩﴾ Bint š-Šāti' tvrdi da nema nikakve sumnje u viđenje Džehīma: "U Kur'anu se ovdje partikula *lev* navodi u kontekstu *jekīna*: *Kada biste samo znali pouzdanim znanjem*, nakon što se konstatira na način potvrđivanja i naglašavanja da će oni saznati. Budući da je konstatirano – na način koji ne podliježe nikakvoj sumnji – da će oni saznati pouzdanim znanjem, onda moramo reći da se odricanje *pogodbe* (zavisne rečenice)

neminovno anulira *jekīnom* kojeg ajet potvrđuje, tj. da će oni, bez ikakve sumnje, sigurno saznati, i tada će se ostvariti *odgovor* (glavna rečenica), tj. ono što ih je ometalo, jer nisu znali – onda kad ih je *tekāsūr* zaokupio – pouzdanim znanjem."²⁷

Jekīn i njegove vrste

Riječju *jekīn* označava se prestanak sumnje i neizvjesnosti. Drugim riječima, njome se označava sigurnost i znanje,²⁸ tako da je svaki *jekīn 'ilm* (znanje), ali svaki *'ilm* nije *jekīn*. Znači *jekīn* je iznad znanja ili viša forma znanja koja utiče na to da se po znanju djeluje ili postupa. Izvedenice iz korijena *j-k-n* pojavljuju se 28 puta u Kur'anu u četiri različita značenja: 1) pouzdana istinitost (El-Bakare, 4: En-Neml, 22); 2) smrt (El-Hidžr, 99); 3) izvjesnost gledanja očima (*'ajnu l-jeqīn*) (Et-Takāsūr, 7) i 4) znanje: u suri En-Nisā' (157) riječ *jeqīn* koristi se priloški, gdje se kaže da ga (tj. Isaa, a.s.) oni "sigurno nisu ubili" (*mā katelehu jekīnen*).²⁹

*Jekīn*se dijeli na *'ilmul-jekīn*, *'ajnu l-jekīn* i *hakku l-jekīn*, među kojima postoje određene razlike. *'Ilmu l-jekīn* je pouzdano ili sigurno znanje o nečemu. *'Ajnu l-jekīn* je sigurnost utemeljena na viđenju, a *hakku l-jeqīn* sigurna, sušt(insk)a istina. Čovjeku su na ovome svijetu dostupne dvije vrste *jekīna*: *'ilmu l-jekīn*, kojeg može steći na temelju Kur'ana, Sunneta,

²⁴ *Saznat ćete brzo* ono što će vas snaći, ili: *Saznat ćete brzo* da je Kur'an istina, ili: *Saznat ćete brzo* da ste grijeshili time što ste bili zaokupljeni dunjalukom (Ibn Juzayy, *Al-Tasbīl li 'ulūm al-Tanzīl*, Dār al-kitāb al-'arabī, 1973, Bejrut, s.a., 4/216).

²⁵ V. Qurtubī, *al-Jāmi' li abkām al-Qur'an*, 20/172; Baydāwī, *Anwār al-Tanzīl*, 3/565; Ibn Kathīr, *Tafsīr al-Qur'an al-'azīm*, 4/706; Ibn al-Jawzī, *Zād al-masīr fi 'ilm al-tafsīr*, Dār al-fikr, Bejrut, 2009, 8/181.

²⁶ Jahić Mustafa, *Arapska gramatika u djelima al-Farwā'id al-'abdiyya*, Gazi Husrevbegova biblioteka, Sarajevo, 2007, 668. Više o partikuli *lo* i njezinim značenjima u Kur'anu v. Suyūti, *al-Itqān fi 'ulūm al-Qur'an*, Dār al-kitāb al-'arabī, Bejrut, 1999, 1/525-528.

²⁷ *Al-Tafsīr al-bayānī*, 209. – Islahi nudi sljedeće objašnjenje: "Apodoza (*dževāb*) hipotetičke partikule *lo* ovdje je ispuštena. Iako su skoro svi komentatori saglasni s tim, oni ajete koji slijede ne smatraju podređenim toj kondicionalnoj rečenici. Međutim, po mom mišljenju, ajeti koji slijede su svakako podređeni hipotetičkoj partikuli *lo* prvog ajeta i nisu odvojene ili nezavisne rečenice. Prije svega, apodoza partikule *lo* je ispuštena zato što je kontekst spremno sugerise. Cijelu rečenicu možemo otkriti na sljedeći način: 'Da znate sve ove aspekte, nikada ne biste prihvatili takvo gledište.' U gramatičkoj terminologiji, ajet لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ je na mjestu objekta ajeta عِلْمَ الْيَقِينِ لَوْ تَعْلَمُونَ (da sa sigurnošću znate da ćete vidjeti paklenu vatru). Emfatična partikula *la*, priključena na energičnom glagolu لَتَرَوُنَّ ima za cilj

naglasiti tu sigurnost" (<http://docvult.tadabbur-i-quran.org/tadabbur-text/volume-9/102/102%20Surah%20Takatthur.pdf>-22.05.2019.). – Prema Islahiju, značenje/prijevod ajeta 5-8 glasi: *Ne valja tako! Kada biste samo znali pouzdanim znanjem da ćete sigurno vidjeti Džehīm, i da ćete ga doista vidjeti svojim očima, i da ćete tada sigurno biti pitani za blagodati...*

²⁸ Ili: uvjerenost, pouzdanje, ubjedenost, izvjesnost, čvrsto uvjerenje (Muftić, 1686).

²⁹ Ibn al-Jawzī, *Nuzha al-'ayun*, Dār al-kutub al-'ilmīyya, Bejrut, 2001, 312; Balīl Abd al-Karīm, *Qur'anic Terminology*, The International Institute of Islamic Thought, London & Washington, 2017, 21-22; Almir Fatić, *Kur'anski semantički kontekst*, El-Kalem, Sarajevo, 2014, 207-208.

promišljanja o sebi i svijetu koji ga okružuje, i *hakku l-jekīn*, budući Kur'an za sebe kaže da je on *وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ* (El-Hakka, 51), tj. *sama istina*.³⁰

Tumačeći 5. ajet sure Et-Takāsūr Fahrudīn Rāzī, između ostalog, kaže: "Ovaj ajet je veliko upozorenje ulemi/učenjacima jer ukazuje na to da ako je postignuto pouzdano znanje (*jekīn*) o tome koliki je *tekāsūr* nedostatak, ostavili bi nadmetanje i hvalisanje. Iz ovoga proizlazi da onaj ko nije napustio *tekāsūr* (nadmetanje i hvalisanje), nije ni postigao pouzdano i sigurno znanje. Pa teško svakom alimu/učenjaku koji po svom znanju ne postupa. I još jednom: teško njemu!" (32/79)

6. Leterevunne l-Džehīm.

7. Summe leterevunnehā 'ajne l-jekīn (لَتَرْوُنَّ الْجَحِيمَ ثُمَّ لَتَرْوُنَهَا عَيْنَ الْيَقِينِ)

Ajet *Leterevunne l-Džehīm* (čije značenje/prijevod, shodno većini mufessira, glasi: *Sigurno ćete vidjeti Džehīm*) odnosi se samo na nevjernike koji su zaslužili Vatru, odn. i na nevjernike i vjernike (koji će proći Sirat-ćuprijom). Komentatori kažu da su riječi *leterevunne l-Džehīm*, odgovor na implicitnu zakletvu (*dževāb kasem mahfūz*), tj. prije njih implicira se zakletva *vallāhi*, čime se maksimalno intenzivira prijetnja i zastrašivanje.³¹

Riječ *Džehīm* (الْجَحِيمِ) označava veliku, žestoku (džehennemsku) vatru. Derivirana je iz riječi *džuhm* kojom se označava pogled lava u trenutku kada se sprema da se baci na svoj plijen. Taj pogledu životinju toliko uplaši da se ona ne može maknuti s

mjesta, prosto se okameni pa zaboravi i bježati.³² Semantička simetrija je očigledna: kada i nevjernici i vjernici vide (sa Sirat-ćuprije) rasplamsali Džehīm i budu mu izloženi, prestrašit će se i zanimeti od straha. Kakvo će biti stanje sa vjernicima? Odgovor nalazimo u jednom hadisu u kome stoji da je Muhammed, a.s., rekao: "U Džehennem neće ući učesnici Bitke na Bedru i oni koji su bili na Hudejbiji," na što je hazreti Hafsa upitala: "A šta je sa ajetom: *وَإِنْ مِّنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا* I svaki do vas će doći/stići do/u njega (tj. *Džehennema*)?" (Merjem, 72) Kao odgovor Muhammed, a.s., je proučio sljedeći, 73. ajet sure Merjem: *ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًا* *Zatim ćemo spasiti Bogobojazne, a ostavit ćemo silnike da u njemu kleče.*³³

Sedmi ajet dodatno potvrđuje viđenje Džehīma i to *'ajnu l-jekīnom*, tj. vlastitim očima. Ovdje je moguće uočiti sljedeći semantički kontrast: oni koji na ovom svijetu, da bi uzvjerovali, traže nemoguće: *'ajnu l-jekīn* Džehennema, na onom svijetu imat će priliku trajno ga gledati! Neki su kazali da se pod prvim viđenjem misli na viđenje prije ulaska u Džehīm, a pod drugim viđenjem na viđenje nakon ulaska u nj, kao i to da se pod prvim viđenjem misli na viđenje putem očiju (*ru'jetu l-'ajn*), a pod drugim na viđenje putem srca (*ru'jetu l-kalb*).³⁴

8. Summe letus'elunne jevme'izin 'ani n-ne'im (ثُمَّ لَتَسْأَلَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ)

Zatim ćete sigurno biti pitani toga Dana zane'im! Ovi posljednjim ajetom

prijetnja doseže svoj vrhunac. Jedni komentatori Kur'ana smatraju da se ovdje pod ispitivanjem misli na ispitivanje samo nevjernika (*kuffār*), dok drugi drže da sa misli na ispitivanje sveg ljudskog roda (vjernika, nevjernika, licemjera).³⁵ Komentatori su se bavili i pitanjem gdje će se to ispitivanje zbiti, pa su jedni, kako navodi Rāzī (32/83), kazali: na mjestu polaganja računa (*mevkifu l-bisāb*), a drugi: nakon ulaska nevjernika u Džehennem s obzirom na ajet iz sure El-Mulk (8): *كَلَّمَا الْقِي فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ* *Kad god se u njega [Džehennem] ubaci koja gomila, upitat će je stražari u njemu: "Zar vam nije dolazio opominjač?"* Iz same sure Et-Tekāsūr vidimo da se vrijeme ispitivanja ograničava na Dan viđenja Džehīma.

I, na koncu, komentatori se razilaze u pogledu razumijevanja riječi *ne'im*.³⁶ Ibnu l-Dževzī navodi deset mišljenja o konkretnom značenju riječi *ne'im*: npr. 1) sigurnost i zdravlje; 2) hladna voda; 3) pšenični hljeb i pitka voda; 4) zalihe hrane i pića; 5) zdravlje tijela, sluh i vid... da bi na kraju istakao: "Ispravno je kazati da se općenito misli na svaku blagodat" te poentirao kudi hadisom: "Uzvišeni Allah veli: 'Za tri blagodati neću pitati Svoga roba da li je na njima zahvaljivao, a za ostalo hoću: kuću u koju se sklanja, ono od hrane što njegovu kičmu drži uspravnom i odjeću koja pokriva njegovu stidna mjesta."³⁷ I mnogi drugi mufessiri, među kojima Taberī, Rāzī i Kurtubī, mišljenja su da se riječ *ne'im* odnosi na sve blagodati te da je zato i navedena s određenim članom.³⁸

³⁰ U komentarima Kur'ana često se za tri vrste *jekīna* navodi sljedeći primjer: Ukoliko iza brda ugledamo dim, zaključujemo o postojanju vatre čak i ako je ne vidimo (*ilm al-yaqīn*); ako pridemo bliže, vatru ćemo očima vidjeti (*ayn al-yaqīn*), a ako u nju stavimo ruku, osjetit ćemo njezinu vrelinu i ona će nas opeći, tj. saznat ćemo njezinu suštinu (*haqqu l-yaqīn*).

³¹ Baydāwī, *Anwār al-Tanzīl*, 3/565; Šawkānī, *Fath al-Qadīr*, 1651; Šabūnī, *Safvet al-tafāsīr*, Dār al-Qur'an al-karīm, Bejrut, 1981, 3/599. "Ispred svakog glagol koji na kraju ima koroborativni konsonant nūn (*nūn al-takīd*), poput glagola *latarkabunna* i *latadhabanna*, nalazi se implicitna zakletva

(*yamīn muqaddara*)" (Ibn Khālawayh, *Irāb thalāthīn sūra min al-Qur'an al-karīm*, Maktaba al-Azhar, s.a., 169).

³² <https://www.scribd.com/document/33405090/Surah-Takathur-MiracleDream-Tafseer-NoumanAliKhan> (28.05.2019.).

³³ Sawwāf Mahmūd, *Fātīha al-Qur'an wa džuz'amma al-kbātīm al-Qur'an*, Dār al-mināra, Džedda, 1987, 487; v. Ahmad 'Abd al-Rahmān Bannā, *al-Fath al-Rabbānī li tartīb al-Musnad al-imām Ahmad b. Hanbal al-Šaybānī*, Dār ihya' al-turāth al-'arabī, Bejrut, s.a., 22/194.

³⁴ FayrūzĀbādī, *Basā'ir dharwī al-tamyiz*, al-Majlis al-a'lā al-šū'ūnāl-islāmīyya, Kairo, 2005, 1/541; Ibn 'Ajība, *al-Babr al-madīd*,

8/349; Šawkānī, *Fath al-Qadīr*, 1651.

³⁵ *Tafsīr al-Fakhr al-Rāzī*, 32/80; Ibn al-Jawzī, *Zād al-masīr*, 8/182; Qurtubī, *al-Jāmi' li ahkām al-Qur'an*, 20/175.

³⁶ *Ne'im* – blagostanje, uživanje, naslada, zadovoljstvo, sreća, blaženstvo, udobnost, komfor, blagodat, milost, dobrota, raj (Muftić, 1511). Inače, riječ *ne'im* je plural riječi *ni'metun*, koja se u Kur'anu navodi na 49 mjesta. U Kur'anu se koriste i plurali *ni'am* (Luqmān, 20), *en'um* (al-Nahl, 112) i *na'mā'* (Hūd, 22).

³⁷ *Zād al-masīr*, 8/182.

³⁸ *Jāmi' al-bayān*, 10/8759; *Tafsīr al-Fakhr al-Rāzī*, 32/82-83; Qurtubī, *al-Jāmi' li ahkām al-Qur'an*, 20/176.

Tefsirske poente

1. Umjesto *tekāsurum* čovjek se treba baviti gomilanjem dobrih djela, koja su vječna.
2. Bogatstvo na ovome svijetu nije

znak da nekoga Allah voli, niti je siromaštvo znak da nekoga Allah ne voli.

3. Život na ovome svijetu je test: za vjernika i nevjernika, bogatog

i siromašnog, učenog i neukog.

4. Nije dovoljno samo znati, već i jek'in imati.
5. Onaj ko ima više, više će biti i pitan.

الموجز

سورة التكاثر: إدانة جشع الإنسان

المير فاتيتش

يقدم المقال تفسيراً لسورة التكاثر باللغة البوسنية. ترتيب السورة في القرآن الكريم هو الثانية بعد المئة، وعدد آياتها ثمان آيات. وقد جاء اسم السورة «التكاثر» في الآية الأولى منها، وكان بعض صحابة رسول الله صلى الله عليه وسلم يسمونها بسورة «المقبرة». وبحسب التفاسير التقليدية أجمع العلماء على أن السورة نزلت في مكة المكرمة. تحمل كلمة التكاثر في طبائرها ثلاثة معانٍ: (١) حب التملك أكثر فأكثر، (٢) التنافس بنيّة التملك أكثر من الآخرين، (٣) التفاخر والتباهي بأننا نمتلك أكثر من الآخرين. إنه من شبه المؤكد أن حب التملك أكثر فأكثر أمر يشترك فيه كل الناس، بغض النظر عن انتمائهم الديني أو غيره. وبعد الملاحظات التمهيديّة، يدور الحديث حول الصلة الدلالية بين سورة التكاثر وسورة القارعة، ثم يأتي تفسير آيات سورة التكاثر، وفي الختام يتم التنويه ببعض النقاط التفسيرية.

الكلمات الرئيسية: التفسير، سورة التكاثر، الجشع، الممتلكات، الخلق.

Summary

SURAH ET-TEKĀSUR:
CONDEMNATION OF AVARICE

Almir Fatić

The present article offers a tafseer of surah At-Tekāsur in Bosnian language. Surah At-Tekāsur is the number 102 in the order of the Qur'an; it has eight 'ayahs. The word surah *at-tekāsur*, by which the surah is named, is in the first 'ayah. Sahabah of Muhammad a.s. called this surah *Al-Maqbera*. Classic commentators of the Qur'an are mainly unanimous, as per consensus of Islamic scholars, in the statement that it was revealed in Makah. The word *tekāsur* carries three semantic connotations: 1) desire to have more and more (material goods); 2) competition among people to have more than the others have and 3) boasting about having more than others have. This desire for *having more* is probably common to all people regardless of their religious or some other affiliation. After the introduction, this article relates about semantic interconnection between surah At-Tekāsur and surah Al-Qāri'a, than follows the commentary of each 'ayah of surah At-Tekāsur; some interpretative points are given at the end of the article.

Key words: tafseer, surah At-Tekāsur, avarice, property, morals